

НАЦІОНАЛЬНІ ІНТЕРЕСИ ЯК МОТИВАЦІЙНА ОСНОВА ДІЯЛЬНОСТІ СПЕЦСЛУЖБ КНР

NATIONAL INTERESTS AS THE MOTIVATIONAL BASIS FOR THE ACTIVITIES OF THE SPECIAL SERVICES OF THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA

Усов Д.С.,

кандидат юридичних наук,
здобувач

Воєнної академії імені Євгенія Березняка

Досліджено роль Китаю як ключового чинника в оцінюванні загроз національній безпеці, що здійснюється спеціальними службами держав – членів НАТО. Проаналізовано діяльність НАТО з питань загроз, зокрема, через посилення розвідувальної діяльності, забезпечення кібербезпеки, контролю інвестицій та співпраці з країнами-партнерами. Проведено дослідження чинників, які визначають напрями діяльності спеціальних служб КНР. Визначено, що КНР активно використовує інструменти політики «м'якої сили» для впливу на політику країн НАТО. До них належать: підтримка політичних партій або груп, які виступають за послаблення санкцій проти Китаю, інформаційна пропаганда через китайські ЗМІ та соціальні мережі, культурна експансія, зокрема через Інститути Конфуція. За даними розвідувального агентства США, китайські спецслужби активно вербують іноземних студентів через такі організації, як Асоціація китайських студентів і науковців, Шанхайська академія соціальних наук, Китайський інститут міжнародних відносин, Китайський інститут міжнародних стратегічних досліджень, Центр Китаю та глобалізації, Харбінський технологічний інститут, а також Пекінський університет аеронавтики та астронавтики. З'ясовано, що спеціальні служби НАТО дедалі частіше вказують на КНР як на основного ініціатора кібератак. До основних аспектів кіберзагроз належать: збір розвідувальної інформації через злам урядових та комерційних баз даних, вплив на інфраструктуру через втручання у стратегічні об'єкти, зокрема, енергетичні мережі та транспорт, маніпуляція інформацією для створення соціального напруження у країнах НАТО. Зроблено висновок, що стратегічні цілі Китаю, зокрема, економічна експансія, військова модернізація, технологічне домінування та вплив у міжнародних інституціях, створюють багатомірні виклики для НАТО. Китайський фактор став невід'ємною складовою стратегічних оцінок національної безпеки в рамках НАТО. Спеціальні служби країн – членів Альянсу дедалі частіше розглядають КНР не лише як економічного конкурента, а й як джерело стратегічних загроз. Для забезпечення стійкості перед викликами, пов'язаними з Китаєм, необхідна скоординована стратегія, що полягає в посиленні співпраці, обміні розвідувальною інформацією та підвищенні рівня кіберзахисту.

Ключові слова: КНР, НАТО, національна безпека, міжнародна безпека, міжнародні відносини, національні інтереси, розвідувальна діяльність, збройна агресія.

The role of China as a key factor in the assessment of threats to national security, carried out by the special services of NATO member states, is studied. NATO's activities on threats are analyzed, in particular, through the strengthening of intelligence activities, ensuring cybersecurity, investment control and cooperation with partner countries. The study of factors that determine the directions of activity of the special services of the PRC is conducted. It has been determined that the PRC is actively using soft power policy tools to influence the policies of NATO countries. These include: support for political parties or groups that advocate easing sanctions against China, information propaganda through Chinese media and social networks, cultural expansion, in particular through Confucius Institutes. According to the US intelligence agency, Chinese special services are actively recruiting foreign students through organizations such as the Association of Chinese Students and Scholars, the Shanghai Academy of Social Sciences, the China Institute of International Relations, the China Institute for International Strategic Studies, the Center for China and Globalization, the Harbin Institute of Technology, and the Beijing University of Aeronautics and Astronautics. It was found that NATO intelligence agencies increasingly identify PRC as the primary initiator of cyberattacks. The main aspects of cyber threats include: intelligence gathering through hacking of government and commercial databases, impact on infrastructure through interference in strategic facilities, in particular, energy networks and transport, manipulation of information to create social tension in NATO countries. It was concluded that China's strategic goals, in particular, economic expansion, military modernization, technological dominance and influence in international institutions, create multidimensional challenges for NATO. The Chinese factor has become an integral part of strategic assessments of national security within NATO. The intelligence agencies of the Alliance member countries increasingly view PRC not only as an economic competitor, but also as a source of strategic threats. To ensure resilience to the challenges posed by China, a coordinated strategy is needed that includes enhanced cooperation, intelligence sharing, and enhanced cyber defenses.

Key words: PRC, NATO, national security, international security, international relations, national interests, intelligence activities, armed aggression.

Постановка проблеми. Реалії XXI століття дають змогу констатувати, що окреслилася загальносвітова тенденція до ускладнення ситуації, збільшення її непередбачуваності, нестабільності й динамічності, в першу чергу у сфері зміцнення

безпеки на всіх її рівнях: глобальному, регіональному й національному.

Війна в Україні прискорила глобальні процеси, зумовила зростання невизначеності, непередбачуваності та, відповідно, нервозності в поведінці

окремих гравців. Це суттєво ускладнює прогнозування майбутнього, визначення стратегічних і тактичних пріоритетів, координацію поточної співпраці країн у рамках спільних дій, спрямованих на подолання кризових явищ.

Загалом можна визначити такі тенденції формування нового середовища міжнародної безпеки:

- новий світовий порядок формується в умовах, коли існують два реальні центри сили (США і КНР), що мають потенціал як конструктивної, так і деструктивної взаємодії;

- теми ядерного тероризму, контролю над ядерною зброєю, а також проблеми роззброєння, зміни клімату, застосування штучного інтелекту стають основними на порядку денному в міжнародному співтоваристві;

- у найближчій перспективі очікується різке зростання витрат на озброєння. Світові витрати на оборону протягом 2022 року зросли на 3,7 %, що є найвищим показником за весь час ведення такої статистики – від 1988 року;

- питання безпеки трансатлантичного простору будуть тісно пов'язані з ситуацією в Індотихоокеанському регіоні, навколо Тайваню та на Корейському півострові. Спостерігається стійка тенденція до формування в Азії системи мікроальянсів безпеки замість створення глобальної структури на кшталт «азійського НАТО»;

- в умовах тривалої конфронтації між США і КНР та агресії Росії проти України відносини з middle power (країнами так званого глобального півдня) будуть важливим чинником розвитку геополітичної та гео економічної ситуації;

- перспективи створення економічних блоків, у рамках яких держави демократичного табору намагатимуться усунути ризики поставок чутливих матеріалів із країн автократії, а також обмежувати їхні можливості розвивати технології подвійного застосування, стають дедалі більш актуальними.

Глобальні трансформації, що відбуваються у світі, стосуються не тільки безпеки та протистояння ідеологій, а й формування нової економічної моделі, яка без перебільшення визначить майбутнє людства.

Зрозуміло, що відповідні процеси позначилися на діяльності розвідувальних (спеціальних) служб більшості країн світу, зокрема, КНР.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Джерелом дослідження питань активізації діяльності спеціальних служб КНР є різноманітні офіційні документи (Стратегічна концепція НАТО 2022 року, звіти Північноатлантичної ради та спеціальних комітетів, комюніке після самітів НАТО), розвідувальні звіти ЦРУ (США), МІ6 (Велика Британія), DGSE (Франція), наукові праці, медіа-матеріали та аналітичні статті [1–9].

Вони є основою для формування політики НАТО та координації між державами-членами.

Звіти спецслужб забезпечують НАТО інформацією, необхідною для ухвалення стратегічних рішень, а завдяки науковим роботам не лише розширюють теоретичну базу, а й пропонують практичні підходи для розробки Альянсом більш гнучкої лінії поведінки у взаєминах з КНР.

Водночас існує обмеженість доступу до внутрішніх документів Китаю, через що складно отримати достовірну інформацію з офіційних джерел. Пекін активно поширює пропаганду, яка ускладнює аналіз його реальних намірів. Також існує різниця в підходах країн НАТО до загроз з боку Китаю, що відображається в неоднорідності досліджень.

З огляду на це для повного розуміння проблематики потрібно порівнювати інформацію, долаючи труднощі, пов'язані з обмеженим доступом до інформації та дезінформацією з боку Китаю.

Мета статті – проаналізувати та узагальнити напрями діяльності спеціальних служб КНР.

Виклад основного матеріалу. Протягом останнього десятиліття роль Китаю як впливового світового актора зросла і продовжує зростати. Спостерігаються і зміни зовнішньополітичних підходів КНР. Китай поступово перетворився з регіонального гравця на одного з головних акторів глобальної політики. Його амбіції виходять за рамки економіки й охоплюють такі стратегічні сфери, як військова, технологічна, політична та інформаційна.

Черговою історичною віхою для розвитку Китаю на сучасному етапі став XX з'їзд КПК, що відбувся 16-22 жовтня 2022 року у Пекіні й на якому третій раз поспіль Генеральним секретарем КПК обрано Сі Цзіньпіна, що за традицією означало автоматичне його призначення у березні 2023 року на найвищу посаду держави – голову КНР. Тобто, був порушений базовий принцип реформ Ден Сяопіна відносно максимального часу перебування на вищих посадах партії та уряду – два терміни по 5 років.

За результатами з'їзду внесені дві поправки до статуту КПК, що закріпили персонально за Сі Цзіньпіном роль «головного ядра ЦК КПК» та верховенство його ідей у партії. Ідеологічним обґрунтуванням такого рішення стало посилення на напружену міжнародну обстановку та необхідність перетворення армії у збройні сили світового класу, зокрема, й для рішучої боротьби із «самотійницькими» силами на Тайвані.

За своїм офіційним статусом та повноваженнями у партійній та державній ієрархії Сі Цзіньпін зрівнявся із комуністичним диктатором КНР Мао Цзедунем. Фундамент для досягнення такого положення Сі Цзіньпін заклав, ще у перший термін свого правління, коли зміг використати популярний у народі лозунг боротьби із корупцією для усунення біля 100 високопоставлених партійних функціонерів, які могли завадити його

наміру з обрання на третій термін. Наразі, усі члени Постійного комітету Політбюро ЦК КПК до складу якого увійшли 7 найвищих функціонерів партії являються ставлениками Сі Цзіньпіна. На другу за значенням посаду КНР прем'єр-міністра обрано соратника генерального секретаря Лі Цяна, що до того обіймав посаду голови Шанхайського міського партії.

У своїй доповіді на XX з'їзді КПК «Високо тримати великий прапор соціалізму із китайською специфікою, згуртовано боротися за всебічну побудову модернізованої соціалістичної держави [5]» Сі Цзіньпін підкреслив, що марксизм із китайською специфікою, який ґрунтується на діалектичному й історичному матеріалізмі залишатиметься головною ідеологічною платформою КНР.

Стосовно амбіцій КНР у майбутньому світі у період до 2050 року, то генеральний секретар КПК підкреслив, що мета китайських комуністів – «до середини нинішнього століття перетворити Китай у модернізовану соціалістичну державу, що буде лідирувати у світі за загальною національною потугою та міжнародним впливом». При цьому, ЦК КПК має дбати не тільки про китайський народ, але й про прогрес усього людства та його єднання.

Китай у своєму стратегічному плануванні активно просуває концепцію «китайської мрії» [6], що передбачає зміцнення впливу в Азійсько-Тихоокеанському регіоні та за його межами через такі проєкти, як «Один пояс, один шлях», БРІКС та ШОС. Натомість спеціальні служби держав НАТО змушені адаптувати свої підходи до аналізу загроз, зокрема, на основі активізації розвідувальної діяльності, кіберзахисту та економічного аналізу. Розглянемо основні загрози для НАТО, які впливають на національні інтереси країн-членів і взагалі на міжнародну безпеку.

Ініціатива «Один пояс, один шлях» є глобальною економічною стратегією Китаю, яка полягає в розбудові інфраструктури, фінансовій допомозі та створенні мережі економічної залежності по всьому світу [6], а також сприяє розширенню його впливу в геополітичному вимірі, водночас викликаючи критику з боку Заходу через можливість створення боргової залежності країн-партнерів.

Завдяки цій ініціативі Китай також контролює стратегічні транспортні шляхи, які з'єднують Азію, Африку та Європу. Наприклад, придбання КНР порту Пірей у Греції зміцнило його присутність у Європі [7]. Для НАТО ініціатива «Один пояс, один шлях» є викликом, оскільки вона послаблює економічну стійкість країн-членів та впливає на їх здатність приймати самостійні рішення в рамках Альянсу.

Китай активно розширює свій військовий потенціал та вплив у ключових регіонах світу. Мілітаризація Південно-Китайського моря, зокрема створення штучних островів із військо-

вими базами, ставить під загрозу глобальні морські маршрути, які забезпечують до 30 % світової торгівлі [8].

КНР активно використовує інструменти політики «м'якої сили» для впливу на політику країн НАТО. До них належать: підтримка політичних партій або груп, які виступають за послаблення санкцій проти Китаю, інформаційна пропаганда через китайські ЗМІ та соціальні мережі, культурна експансія, зокрема через Інститути Конфуція.

За даними розвідувального агентства США, китайські спецслужби активно вербують іноземних студентів через такі організації, як Асоціація китайських студентів і науковців, Шанхайська академія соціальних наук, Китайський інститут міжнародних відносин, Китайський інститут міжнародних стратегічних досліджень, Центр Китаю та глобалізації, Харбінський технологічний інститут, а також Пекінський університет аеронавтики та астронавтики.

Усі ці організації мають тісний зв'язок з Міністерством державної безпеки Китаю (МДБ), активно використовують китайських науковців та іноземних студентів для збору стратегічно важливої інформації. Водночас студенти з Китаю, які навчаються у країнах НАТО, не лише сприяють розширенню впливу Китаю, а є вагомим джерелом фінансових надходжень для університетів країн Альянсу.

Спецслужби КНР мають широкі повноваження, які використовують переважно для підтримки влади правлячої Комуністичної партії Китаю (КПК). Загалом, для досягнення своїх цілей КНР використовує економічну й науково-технічну розвідку, завдяки діяльності яких набувається часткова або повна власність на передові європейські технологічні фірми та здійснюється цілеспрямоване вербування експертів на іноземних підприємствах. Китайські спецслужби насамперед зосереджують увагу на отриманні інформації про структуру, озброєння та підготовку держав-членів НАТО до можливої збройної агресії РФ проти Альянсу, а також на придбанні сучасних військових технологій. Поряд з іншим спецслужби КНР проводять операції впливу, за допомогою яких КПК намагається на підставі довгострокових планів просувати власні інтереси за кордоном.

Закон про розвідку, прийнятий 2017 року, зобов'язує китайських громадян і компанії, незалежно від країни, де вони розміщені, співпрацювати зі спецслужбами КНР. У Китаї протягом останніх років реалізується національна стратегія «Військово-цивільна інтеграція», метою якої є зміцнення науково-дослідної співпраці між університетами, приватними компаніями та збройними силами. На практиці це означає, що під час міжнародних контактів у науковій сфері існує невизначеність щодо того, чиї інтереси насправді представляють китайські ділові партнери. Отже,

дослідницькі установи та компанії європейських країн ризикують передати КНР знання чи технології, які будуть використані для нарощування потенціалу китайської армії або при розробленні технологій для органів безпеки тоталітарного режиму. Крім того встановлено, що Китай іноді діє як проміжний пункт призначення у незаконних закупівлях для таких підсанкційних країн, як росія, Іран і Північна Корея. Контакти з китайською діаспорою у світі Пекін здійснює через Департамент роботи об'єднаного фронту, який підпорядкований Центральному комітету Комуністичної партії Китаю.

Крім того, спеціальні служби НАТО дедалі частіше вказують на КНР як на основного ініціатора кібератак. До основних аспектів кіберзагроз належать: збір розвідувальної інформації через злам урядових та комерційних баз даних, вплив на інфраструктуру через втручання у стратегічні об'єкти, зокрема, енергетичні мережі та транспорт, мані-

пуляція інформацією для створення соціального напруження у країнах НАТО.

Висновки. Стратегічні цілі Китаю, зокрема, економічна експансія, військова модернізація, технологічне домінування та вплив у міжнародних інституціях, створюють багатовимірні виклики для НАТО.

Китайський фактор став невід'ємною складовою стратегічних оцінок національної безпеки в рамках НАТО. Спеціальні служби країн – членів Альянсу дедалі частіше розглядають КНР не лише як економічного конкурента, а й як джерело стратегічних загроз. Для забезпечення стійкості перед викликами, пов'язаними з Китаєм, необхідна скоординована стратегія, що полягає в посиленні співпраці, обміні розвідувальною інформацією та підвищенні рівня кіберзахисту.

Перспективи подальших досліджень – геополітичний аналіз впливу КНР на перебіг воєнної агресії РФ проти України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. National Security Strategy 2022. URL: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/10/Biden-Harris-Administrations-National-Security-Strategy-10.2022.pdf>
2. Annual threat assessment of the U.S. intelligence community. *Office of the Director of National Intelligence*. February 5, 2024. P. 6–12.
3. Паливода В. О. Оцінка загрози національній безпеці Сполученого Королівства з боку КНР. *Центр зовнішньополітичних досліджень НІСД*. Київ. 2023. 4 с.
4. Стратегічна концепція НАТО – 2022. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept-ukr.pdf
5. Омельченко В. Велика гра КНР за глобальне лідерство: історичні корені, сучасні інструменти, майбутні наслідки. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/velyka-gra-krn-za-globalne-liderstvo-istorychni-koreni-suchasni-instrumenty-maibutni-naslidky>
6. Насадюк С. А. “Китайська мрія” в концепції лідерства КНР. *Вісник ДонНУ імені Василя Стуса*. 2020. № 2. С. 84–87.
7. Goldstein J., Kozyrev V. China-Russia military cooperation and the emergent US-China Rivalry: implications and recommendations for US National Security. *Journal of Peace and War Studies* 2. 2020. P. 24–48.
8. Heath T. US strategic competition with China. Rand Corporation. 2021. 31 p.
9. Lewis J. China's Cyber and Space Capabilities. Center for Strategic and International Studies (CSIS). 2021. URL: <https://www.csis.org/analysis/future-international-system>
10. China and the transatlantic relationship. Chatham House. 2022. URL: <https://www.chathamhouse.org/2022/06/china-and-transatlantic-relationship>